

УДК 343.985

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.23.32>

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИВЛАСНЕННЯ, ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВИМ МАЙНОМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, ВЧИНЕНЕ ВІЙСЬКОВОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Дем'яновський Валерій Валерійович,
аспірант кафедри кримінального
процесу та криміналістики факультету
№ 1 Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
(Львівський державний університет
внутрішніх справ, м. Львів, Україна)

Стаття присвячена дослідженню слідчих ситуацій, які виникають під час розслідування привласнення, заволодіння військовим майном шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою.

Проаналізовано думки вітчизняних й зарубіжних вчених, фахівців у галузі кримінального процесу та криміналістики щодо дослідження питань формування та класифікації слідчих ситуацій при розслідуванні привласнення, заволодіння військовим майном шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою.

У статті сформульовано мету дослідження, а саме визначення та аналіз типових слідчих ситуацій, які найчастіше виникають на момент ухвалення рішення про початок кримінального провадження, під час початкового та подальшого етапів розслідування досліджуваного нами кримінального правопорушення.

Запропоновано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування привласнення, заволодіння військовим майном шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою.

Взявши за основу матеріали вивчених кримінальних проваджень привласнення, заволодіння військового майна, шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою, виходячи з інформаційної визначеності, виділено чотири типові слідчі ситуації, що складаються, на момент відкриття кримінального провадження.

З таких слідчих ситуацій вбачається, що на формування відповідних слідчих ситуацій великою мірою впливає дефіцит корисної інформації про подію. У провадженнях про привласнення, заволодіння військового майна, шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою такі ситуації трапляються досить часто.

Узагальнивши судово-слідчу практику, виділено типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування привласнення, заволодіння військового майна, шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою.

Проведено детальну характеристику слідчих ситуацій, а саме їх інформаційну складову, яка стане у пригоді слідчому для встановлення тактичних завдань та допоможе обрати правильні шляхи їх вирішення як на початковому, так і на подальшому етапах розслідування привласнення, заволодіння військового майна, шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою.

Ключові слова: військове майно, військовослужбовець, зловживання довірою, кримінальне правопорушення, розслідування, слідча ситуація.

**TYPICAL INVESTIGATIVE SITUATIONS DURING THE RESEARCH
OF MISAPPROPRIATION, SEIZURE OF MILITARY PROPERTY THROUGH ABUSE
OF THE POSITION COMMITTED BY A MILITARY OFFICIAL**

Demianovskyi Valerii Valeriiovych,
Postgraduate Student at the Department
of Criminal Procedure and Criminology,
Faculty 1 of the Training of Specialists
Institute for the National Police
(Lviv State University of Internal Affairs,
Lviv, Ukraine)

The article is devoted to the study of investigative situations that arise during the research of misappropriation, seizure of military property through abuse of the position committed by a military official.

The analyzed topics are the opinions of domestic and foreign scientists, specialists in the field of criminal procedure and criminology regarding the study of the formation and classification of investigative situations in the research of misappropriation, seizure of military property through abuse of the position committed by a military official.

The article formulates the purpose of the study, namely the definition and analysis of typical investigatory situations that most often arise at the time of the decision to initiate criminal proceedings, during the initial and subsequent stages of investigation of the criminal offense described in this research.

In this work, typical investigative situations of the initial stage of the investigation of misappropriation, seizure of military property through abuse of the position committed by a military official are proposed.

Based on the materials of the studied criminal proceedings of misappropriation, seizure of military property, abuse of the position, committed by a military official, based on informational certainty, the four typical investigative situations at the time of criminal proceedings were highlighted.

From such investigative situations, it can be seen that the formation of relevant investigative situations is greatly influenced by the lack of useful information about the event. In situations of misappropriation, seizure of military property, abuse of office, committed by a military official, such situations occur quite often.

Summarizing the judicial-investigative practice, the following topics are identified: typical investigative situations of the further stage of the research of misappropriation, seizure of military property, by abuse of the position committed by a military official.

A detailed description of investigative situations, namely their information component, will be useful to the interrogator to establish tactical tasks. It will help to choose the right ways to solve these assignments at the initial and subsequent stages of the investigation of misappropriation, seizure of military property, abuse of the official position, committed by a military official.

Key words: military property, military, abuse of trust, criminal offense, investigation, investigative situation.

Якісне розслідування привласнення, заволодіння військовим майном шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою, вимагає серйозного підходу до організації процесу слідства. Такий підхід передбачає грамотне визначення слідчої ситуації, своєчасне висування версій і планування розслідування,

а також проведення відповідних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів залежно від ситуації.

Організація розслідування, планування та висування версій у кримінальному провадженні перше за все залежать від конкретної слідчої ситуації. При цьому, враховуючи, що будь-яке кримінальне правопорушення вчиняється під впливом просторових, природно-кліматичних, соціальних, економічних та інших ситуаційних факторів, то й діяльність особи, яка проводить розслідування, пов'язана із пізнанням такого роду події. Ситуації, які складаються під час розслідування кримінальних правопорушень прийнято називати слідчими.

Як вказав Р. Белкін, зміст слідчої ситуації встановлюється системою умов, яка складається з таких складових:

1. складова процесуального і тактичного характеру: хід кримінального провадження, обрання запобіжного заходу, проведення конкретних слідчих (розшукових) дій і т. п.;

2. складова психологічного характеру: психологічна специфіка слідчого, осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, наслідки конфлікту між слідчим і особами, які йому протистоять тощо;

3. складова організаційно-тактичного характеру: взаємодія між черговим та СОГ; можливість мобільного розслідування кримінальних правопорушень одного виду або групи і т.п.;

4. складова інформаційного характеру: поінформованість слідчого (щодо обставин кримінального правопорушення, докази, місця приховування того, що розшукується тощо); поінформованість осіб, які протистоять слідчому та які є учасниками кримінального провадження (про знайдені і не знайдені докази, про плани слідчого у кримінальному провадженні, про рівень поінформованості слідчого та свідків, про наміри слідчого тощо) [1, с. 136-137].

Поєднання вищевказаних складових надає кожній слідчій ситуації в конкретний момент розслідування кримінального провадження індивідуальність. У той самий час у будь-якій індивідуальній слідчій ситуації можна назвати ознаки, які роблять її схожою на інші, тобто типової.

У криміналістичній літературі питання типових слідчих ситуацій є дискусійним і трактується багатьма вченими неоднозначно. Ця проблема висвітлена у працях таких відомих вчених як Р. Белкін, О. Баєв, А. Васильєв, І. Герасимов, Л. Драпкін, О. Колесніченко, Н. Старостін, М. Яблоков, В. Яровенко та інших.

Так, наприклад, О. Колесніченко вважає, що «під слідчою ситуацією прийнято розуміти певне положення в розслідуванні кримінальних правопорушень, що характеризується наявністю тих чи інших доказів та інформаційного матеріалу, і виникаючих у зв'язку з цим конкретними завданнями його збирання та перевірки» [2, с. 59].

На думку А. Васильєва і М. Яблокова, «... під слідчою ситуацією доцільно розуміти фактичне становище, що складається на певний момент розслідування або перед його початком, що характеризує всю слідчу своєрідність даного моменту і визначається сукупністю доказової, оперативно-розшукової, процесуально-тактичної, методичної, організаційно-тактичної та іншої значущої для розслідування інформації» [3, с. 137].

На нашу думку, найбільш вдале визначення слідчої ситуації було дано Р. Белкіним, який вважав, що це обстановка, що склалася до початку або в ході розслідування, умови, в яких належить вести або ведеться розслідування кримінального правопорушення [4, с. 96]. Як пише М. Суботіна, дане визначення лаконічне і в той же час у повному обсязі відображає сутність слідчої ситуації [5, с. 96].

Вважаємо, що слідча ситуація може складатися з таких елементів:

1) умови, в яких скоєно кримінальне правопорушення; предмет привласнення, заволодіння, об'єкт, де перебувало військове майно, режим його функціонування; спосіб вчинення кримінального правопорушення;

2) наявність та характер наявної інформації про подію;

3) потенційні можливості та способи отримання додаткової інформації;

4) інтенсивність протидії, приховування слідів кримінального правопорушення та предмета привласнення, заволодіння;

5) організаційні та матеріально-технічні можливості (слідчого, органу дізнання) реалізації необхідних для розслідування кримінального правопорушення заходів; рівень взаємодії;

6) наявність або відсутність обставин, що ускладнюють чи сприяють встановленню істини у провадженні;

7) професійна кваліфікація і психологічна налаштованість осіб, які приймають участь у розслідуванні, щодо поставлених перед ними завдань.

На нашу думку, важливим є визначення типових слідчих ситуацій, що виникають на початковому етапі розслідування. Грамотне їх визначення дозволить слідчому визначити належний алгоритм початкових слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів на даному етапі розслідування.

Очевидно, що специфіка типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування залежить від виду кримінального правопорушення (наприклад, проти особистості, у сфері економіки та ін). Привласнення, заволодіння військовим майном шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою, належать до військових кримінальних правопорушень.

Типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування привласнення, заволодіння військовим майном шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою можна назвати:

1. Особа, яка вчинила привласнення, заволодіння військового майна, не затримана, та інформація про неї відсутня.

2. Особа, яка вчинила привласнення, заволодіння військового майна, затримана на місці вчинення кримінального провадження, наявна доказова інформація та свідки;

3. Про особу, яка вчинила привласнення, заволодіння військового майна, є певний обсяг інформації, але вона не затримана, свідки відсутні.

Взявши за основу матеріали вивчених кримінальних проваджень привласнення, заволодіння військового майна, шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою, виходячи з інформаційної визначеності, слід, на наш погляд, виділяти п'ять типових слідчих ситуацій, що складаються, на момент відкриття кримінального провадження:

1. Привласнення, розкрадання військового майна або коштів скоєне шляхом зловживання службовим становищем, виявлено оперативним шляхом і відомо дані про винну особу – у 31% випадків;

2. Кримінальне провадження за фактом привласнення, розкрадання військового майна або грошових коштів відкрито за матеріалами планових та позапланових перевірок, ревізій, прокурорських перевірок та особа, яка вчинила привласнення, розкрадання, не відома – у 10% випадків;

3. Виявлено військове майно, яке перебуває у неналежного власника, не встановлені обставини події – у 17% випадків;

4. Є заява (громадянська особа, військовослужбовця) про вчинення привласнення, заволодіння військового майна військовою службовою особою зловживаючи службовим становищем – у 34% випадків;

5. Викрадене раніше військове майно вилучається в осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, або при розслідуванні інших кримінальних правопорушень, до прикладу, пов'язаних із застосуванням зброї (вбивства, бандитизм, розбійні напади тощо) – у 8% випадків [6].

Як вбачається з наведеного, на формування відповідної слідчої ситуації великою мірою впливає дефіцит корисної інформації про подію. У провадженнях про привласнення, заволодіння військового майна, шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою такі ситуації трапляються досить часто. При побудові моделі слідчої ситуації потрібно не тільки робити аналіз наявної інформації (іноді мізерної), але і всесторонню оцінку, куди входять як логічні так і вольові аспекти, що дозволить обрати правильніше напрям розслідування та ефективно проводити слідчі та інші дії. Реальна ситуація, хоч і є менш складною і менш проблематичною, але й вона теж має бути осмислена та всебічно оцінена.

У процесі розкриття та розслідування привласнення, заволодіння військового майна, шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою насамперед виникають складні, проблемні, організаційно-невпорядковані, невизначені, багатосторонні та комплексні слідчі ситуації.

Вочевидь, що мають місце і найпростіші ситуації. Їх вирішення складнощів не становить, хоча і тут виникають проблеми, які не завжди вдається швидко вирішити.

Також у кримінальних провадженнях про привласнення, заволодіння військового майна, шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою можуть виникати такі слідчі ситуації:

1. Слідчі ситуації, пов'язані з привласненням, заволодінням військового майна (зброї, боєприпасів тощо) зі сховищ:

1.1. Виявлено втрату вогнепальної зброї, боєприпасів або іншого військового майна (до прикладу, при черговій перевірці безпеки зброї) на складі або в іншому сховищі.

1.2. Виявлено відсутність вогнепальної зброї, боєприпасів або іншого військового майна з відкритого сейфу, складу, коли вони протягом певного часу не охоронялися.

1.3. Зламано сейф, склад, викрадено вогнепальну зброю, боєприпаси або інше військове майно (є сліди злочину).

1.4. Виявлено відсутність вогнепальної зброї, боєприпасів або іншого військового майна при вантажно-розвантажувальних роботах.

1.5. Виявлено відсутність вогнепальної зброї, боєприпасів або іншого військового майна при їх транспортуванні.

1.6. Виявлено відсутність вогнепальної зброї, боєприпасів або іншого військового майна внаслідок пожежі, урагану, землетрусу та іншого стихійного лиха з руйнуванням складів, інших сховищ.

2. Слідчі ситуації, пов'язані з привласненням військового майна, шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою.

3. Слідчі ситуації, пов'язані із заволодінням військового майна, шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою особою.

4. Встановлено факти реалізації зброї, боєприпасів, іншого військового майна чи незаконного володіння ними.

Для слідчих ситуацій початкового етапу розслідування привласнення, заволодіння військового майна, про яке говорилося вище, також характерний дефіцит інформації про обставини скоєння. Відповідно до криміналістичної класифікації, такі слідчі ситуації відносяться до проблемних, тобто до ситуацій, коли є протиріччя між знаннями і незнаннями; коли шукане не дано, але знаходиться в тому чи іншому ймовірному зв'язку з вже встановленими фактами, що спрямовують пошук інформаційних та

тактичних рішень [7, с. 43]. При цьому в літературі виділяють два основні різновиди типових проблемних ситуацій: «невідомість щодо винних осіб» та «невідомість щодо самого факту суспільно-небезпечного діяння» [8, с. 13].

Узагальнивши судово-слідчу практику, ми виділили такі типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування:

а) військовій службовій особі повідомлено про підозру, він дає свідчення (правдиві), доказів щодо його вини досить, щоб направити кримінальне провадження в суд – 29%;

б) військовій службовій особі повідомлено про підозру, така особа відмовляється давати свідчення, або дає неправдиві, доказів достань, щоб направити кримінальне провадження в суд – 26%;

в) військовій службовій особі повідомлено про підозру, така особа відмовляється давати свідчення, або дає неправдиві, доказів недостатньо, щоб направити кримінальне провадження в суд – 35%;

г) осіб, яким можна повідомити про підозру, не встановлено – 10% [6].

Важливо наголосити, що аналіз всіх слідчих ситуацій, а особливо їх інформаційних складових, стане у пригоді слідчому для встановлення тактичних завдань та допоможе окреслити шляхи їх вирішення як на початковому так і на подальшому етапах розслідування привласнення, заволодіння військового майна, шляхом зловживання службовим становищем, вчинене військовою службовою. Крім цього, встановлення типових слідчих ситуацій допоможе при підготовці тактичних операцій, організації та проведенні слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р.С. Курс криминалистики. Криминалистические средства, приемы и рекомендации. Москва, 1997. Т. 2. С. 136–137.
2. Колесниченко А.К., Коновалова В.Е. Криминалистическая характеристика преступлений. Харьков, 1986. С. 59.
3. Васильев Д.К., Яблоков Н.П. Предмет, система и теоретические основы криминалистики. Москва, 1984. С. 137.
4. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории – к практике. Москва, 1988. С. 88–103.
5. Субботина М.В. Концепции формирования базовых методик расследования преступлений. Волгоград, 2007. С. 51
6. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>.
7. Драпкин Л.Я. Понятие и классификация следственных ситуаций. Следственные ситуации и раскрытие преступлений. Вып. 41. Свердловск, 1975. С. 43.
8. Драпкин Л.Я. Построение и проверка следственных версий. Автореф. днсс... канд. юр. наук. Москва, 1972. С. 13.